

ΠΑΛΜΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

7

ΑΘΗΝΑ — ΜΑΡΤΗΣ 1945

ΠΑΛΜΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ
ΕΚΔΟΣΗ 'ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ,

ΧΡΟΝΟΣ Β' - ΦΥΛΛΟ 7 - ΜΑΡΤΗΣ 1945

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡΑΧΜΕΣ 60

*Συνδρομές : Για ένα χρόνο δρ. 480, για
έξη μήνες δρ. 240, για τρεις μήνες δρ. 120.*

Διεύθυνση : Κώσταν Αγαπητίδης, Ραβινε 6, Αθήνα (1).

Η ΘΛΙΨΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΠΟΥ ΠΕΡΑΣΑΝΕ ΤΗ ΜΕΣΑ ΘΥΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Μιλουν οι έφηβοι :

Σταμάτησε νωρίς ο καλπασμός
Με τ' άλογο που φτέρωνεν ολάσπρο
Στον άνεμο — και στέρεψε το φως
Που σκόρπαγε ζεστό ψηλά - μας άστρο

Τί νάγιναν οι ώρες οι ξανθές ;
Τί νάγινε η λαχτάρα - μας η τόση ;
Όμοιες οι ώρες γκρίζες και σοφές
Κερνούν τη θλιβερή και μάταιη γνώση

Την άλικη χαρά δε θ' αξιωθούμε
Τριαντάφυλλο απριλιάτικης αυγής
Τ' ολόλευκο ακρογιάλι που ποθούμε
Μακρύτερ' απ' τα σύνορα της γης

Μήτε τον πόνο που όλα τ' απαλύνει
Και φέγγει η Πλάση δειλι νοτερό
Την ήρεμη κι' ολόβαθη γαλήνη
Τον ύπνο σε λειβάδι χλοερό

Παράξενη πικρή μοίρα μας δένει
Τη νύχτα να ποθούμε το πρωί
Κι' ενώ του στοχασμού είμαστε δοσμένοι
Ζεστό ν' ακούμε ρέμα τη ζωή

Απ' όνειρο πλασμένη ειν' η ψυχή - μας
Και σάρκα οδυνηρή είναι το κορμί
Στ' αστέρια αν ανεβαίνει η προσευχή - μας
Η γη μας έχει δέσει την ορμή

Πικρή κάθε στιγμή περνάει χαμένη
Πικρότερη η επίγνωση είναι πως
Στο τέρμα της ανίας μας περιμένει
Κι' ο θάνατος μουντός κι' ανιαρός

Ο ήλιος δυο φορές δεν ανατέλλει
 Δε θάρθει κι' η ζωή· μας δυο φορές
 — Κάθε στιγμή ένας κόμπος είταν μέλι
 Κι' η μέρα ένα μπουκέτο από χαρές

Μιλάει η ψυχή των εφήβων :

Να τυραννιέμαι μέσα στην αθάλη
 Και μεσ' στον κουρνιαχτό πια δε μπορώ
 Γαλάζιος ουρανός δε θ' αναθάλλει
 Στο γκριζο και στον άραχλο καιρό
 Κι' οι μέρες θα κυλάν η μια στην άλλη
 Σα στάλες άχροο κι' άοσμο νερό

Κι' αν λάμψει ο ήλιος άλικος ανθός
 Κι' οι μέρες έρθουν φρέσκες και γλυκές
 Εγώ στη συννεφιά διψάω το φως
 Στο φως χινοπωριάτικες βροχές
 Εντός - μου αντιπαλεύουν ορμαθός
 Μυριάδες αλλοπρόσαλλες ψυχές

Κάθε που ξεδιπλώνω νέα σημαία
 Και μια φωνή γι' απάνω με καλεί
 Κάθε που με φλογίζει πίστη νέα
 Κι' αναγεννιέμαι σαν η ανατολή
 Ο αγέρας μου ξεσκίζει τη σημαία
 Την πίστη - μου ο καιρός την καταλεί

Η Δύναμη που μ' έπλασες ω δός - μου
 Ν' ακούσω στη βαθύτατη σιωπή
 «Στο χάος του απέραντου - μου κόσμου
 Θα γίνεις ακατάλυτη αστραπή»
 Μ' αν μέλλεται να μείνω ο εαυτός - μου
 Η Δύναμη που μ' έπλασε ας ντραπέι

1943

ΦΑΙΔΡΟΣ ΜΠΑΡΛΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ

ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ

Η μοίρα του ανθρώπου είναι ή μοναξιά· μια ολοκληρωτική μοναξιά, όπου, Ροβινσώνας ο καθένας μας, πρέπει ν' αρχίσει απ' την αρχή, με μόνο εφόδιο τα δώρα της φύσης. Δσ' απ' αυτά μ'ας δίνονται αυτούσια· είναι κι' άλλα, πού, για ν' αν τ'α καρπωθούμε, χρειάζεται κ' ή δική μας συμβολή. Άλλά, και για τ'ο πιο έτοιμο, πρέπει ν' απλώσουμε τ'ο χέρι μας, κίνηση, πού μια τέλεια όκηνηρία, όχι σπάνια στην πνευματική μας λειτουργία. Δε θ'α μ'ας τ'ο επέτρεπε — κι αυτό είναι συγχρότερο ίσως, όταν, από άδιαφορία, περιφρόνηση ή άγνοια έχουμε καταδικάσει τ'ο πνεύμα μας σχεδόν (γιατί μένει τ'ο ελάχιστο εκείνο, πού, θέλοντας και μή, μ'ας είναι άπαραίτητο και στην πιο απόμωση ζωή) σ'ε άδράνεια.

Και μόνο δ,τι είναι γεννημένο σ'τη μοναξιά είναι άληθινό, γνήσια δηλαδή δικό μας. Κάθε τι άλλο, όσο ώραίο και μεγάλο κι αν είναι (όσο ακριβώς πιο ώραίο και μεγάλο είναι), θ'α χωρίσει, σαν ξένη ούσια (γι' αυτό, αν και είναι τέλεια άφομοιωμένο, απ' όπου κι αν προέρχεται, γίνεται χτήμα μας, άφοι ήταν τόσο σύμφωνο μ' έμας πού μπόρεσε ν'α συνταυτιστεί με την πνευματική μας σάρκα, χωρίς όμως και ν' αλλοιώσει ή ν'α σταματήσει τη λειτουργία του οργανισμού μας, κυριαρχώντας σ' αυτόν, χωρίς πάλι και ν'α μείνει έντελώς άχρηστεμένο, εκτός αν είναι σαν τ'ο σπόρο πού πεθαίνει για ν'α δώσει καρπούς, μά είναι άλλη περίπτωση, γιατί τότε πρέπει ν' αφομοιωθεί τόσο, πού ή αρχική του όντότητα ν' αφανιστεί) και σ'τόν τόπο της ξένης ούσιας αυτής θ'α μείνει τ'ο κενό, όπου μονάχα έμεις μπορούμε ν'α χτίσουμε, γιατί δικαίωμα χτήσης σ'ε τέτοια οικοδομήματα δίνει μόνο ο ιδρώτας πούφτιαξε τ'η λάσπη για ν'α δεθούνε τ' αγκωνάρια κ' οι πετρίτσες τής οικοδομής μας.

Για τούτο, παίρνοντας αυτή τ'η στιγμή ν'α γράψω δε μπορώ ν'α προχωρήσω πιο πέρα, αν δεν έχω φτάσει, βήμα με βήμα, από τ'ο μονοπάτι πού εγώ πρωτανοίγω (μπορεί κι άλλοι ν'αχουν ξανακάνει τ'η ίδια πορεία, μά δεν πηγαίνω σ'τ' αγκωνάρια τους, τ' ανύπαρχτα για μένα όσο δεν τ'α βλέπω) στην ξεκάθαρη γνώση τής πράξης αυτής.

Πράξη, είναι αυτό πού, μες σ'τη ροή τής ζωής μας, έρχεται ν'α πιάσει τ'ο τιμόνι και ν'α μ'ας, διευθύνει έτσι ή αλλιώς,

είτε διαφορετικά από την κατεύθυνσή της είτε κι αν γίνεται για ν'α με κάνει ν' ακολουθήσω πιστά την κατεύθυνση αυτή, φτάνει ν'α ενεργώ γι' αυτ'ο συνειδητά. Μπορεί και ν'α ραπάζουμε τ'ο κουπί ν'α έπιταχύνουμε, ν'α ριχτούμε με πιοτερη όρμη σ'το ρεύμα της δέν ενεργοούμε τότε βέβαια τόσο δημιουργικά, κι ως δίνει τ'η πρώτη στιγμή τ'η έντύπωση πώς είναι ένα έξαιρετικό τόλμημα, όμως κι αυτή ή κίνηση μ'ας πάει πέρα από τ'η δύναμη πούχει τ'ο ρεύμα.

Υπάρχουν πλήθος τρόποι ν'α κινηθεί κανείς μεσ' αυτό τ'ο πλατύτατο και πολύμορφο ποτάμι· τούς διακρίνει διαφορετική άντοχή τής δύναμης πού τούς κατευθύνει, άλλη ένταση, διάρκεια και συγχρότητα, καθώς κι αλλοιώτικο σ'τόν καθένα και κάθε φορά άντίκρουσμα τής ροής — μαζί λοιπόν και τής συμμετοχής μας στην κίνησή της.

Μά δέν προχωρώ στην άνάλυση τής πράξης, πού, με τ'ο πλήθος τών συντελεστών της και τ'η συνή παρουσία της σ'τη ζωή, ακόλουθο και πηγή σ'ε τόσους λογισμούς και τόσα φαινόμενα, είν' ένα από τ'α πιο περίπλοκα και τόσο βασικά προβλήματα—από κείνα πού για τούς λόγους αυτους άπαιτούν άπειρη προσοχή, και για τ'ο πιο γυμνασμένο μάτι και τόν γερότερο λογισμό, άφοι πρώτα, έπειτα από μακρόχρονη έσωτερική καλλιέργεια, ώριμάσουν, για ν'αν' έτοιμα για τ'η συστηματική επεξεργασία τους. — Και δε θέλω ν'α νομίζω τόν έαυτ'ο μου ώριμο γι' αυτά.

Τώρα θ'α κάνω μόνο μερικές διαπιστώσεις για τούτο πού συντελείται τ'η στιγμή αυτή. Τ'ο δτι π'άνω και γράφω είναι ο έπιλογος στην πράξη ενός από τ'α χίλια δράματα—ή λέξη θ'α παρθεί σ' όλο σχεδόν τ'ο πλάτος πού άπόχτησε σ'τη διαδρομή της, ώστε ν'α έννοήσουμε μαζί με τ'ο τραγικό και τ'ο πάθος, και τόν υπόκωφο ή ξέσκεπο άνταγωνισμό άνάμεσα σ'ε δύνάμες και τ'η δράση καθαυτή, με τ'η διαφορά πώς δε συντελείται σ'το όρατο πεδίο τής ζωής — πού παίζονται ταχτικά μέσα μας, έτοιμασία κοπιαστική συχνά τόσο ή και περισσότερο απ' δ,τι ή ίδια ή παράσταση, πού, παρ' όλ' αυτά, σπάνια θ'α παιχτεί με μαθημένο απ' έξω ρόλο, με ύποβόλεα πάντα τόν ίδιο τόν ήθοποιό, πού ξαφνικά μπορεί και ν'α σταθεί άμηχανος, κατά κανόνα σ' τις στιγμές τις πιο κρίσιμες, μια παράσταση με τόσα άπρό-

μαζί και να χάνονται πίσω απ' την τρίτη γωνία του κεντρικού δρόμου. Τιποτ' άλλο.

Αυτά τώρα δε γίνεται να τ' αμφισβητήσει η Λία. Κι' αν σοβαρεύεται κάποτε παρακολουθώντας-τα είναι γ.α να γελάσει σε λίγο περισσότερο. Της ερεθίζουν τα νεύρα, όπως γελάμε ακόμα και σε φανταζόμαστε ότι μας γαργαλάνε. Και την πιάνουνε κάτι άξαφνα γέλια που ντύνουνε συχνά το γραφείο για γιορτή.

Μα είναι απίστευτο. απίστευτο πράμα... Κι' αν τουλάχιστο ο κ. Πλατη δεν ήταν ένας άντρας που της αρέσει, ίσως δε θ' αντιπαθούσε τώρα τη δ. Κυριακού. Όμως, γιατί οι περισσότεροι απ' τους άντρες νά' ναι συμπαθητικοί, ενώ γυναίκες σπάνια βρίσκει που νά' ναι του γούστου-της; Έτσι της έρχεται κάποτε, όταν οι άλλοι υπάλληλοι είναι έξω, να ζορήσει να του χαλάσει τα μαλλιά. Κ' εκεί να τον πιάσει, να τραγουδήσει ένα τραγούδι που μπορεί να ξέρει και κείνος, και να συρθούνε στο χορό, για ώρα. Κι' ας είναι δίπλα ο κ. Διευθυντής. Μέσα-της είναι μια βάρκα κ' ένα πανι. Κ' έξω ο ήλιος λάμπει ολόχρυσος.

Έμειναν οι δύο-τους κάποτε μόνοι, τα μαλλιά-του ήταν πάντα έτοιμα για χάλασμα, ο κ. Διευθυντής δίπλα, το πανι σηκωμένο για το ταξίδι μέσα-της, κι' ο ήλιος περισσότερο απο κάθε άλλη φορά χρυσός. Μα τα πράματα δε συνέβηκαν έτσι. Τώρα, ύστερα απο καιρό, μπλέκονται τόσο στη φαντασία-της που δεν είναι βέβαιη αν συνέβηκαν, αν τα συμπλήρωσε με όνειρο, ή αν δεν είναι όλα ένα όνειρο. Σηκώνοντας τα μάτια για να το δει, ενώ θα έγραφε, συνάντησε τη ματιά-του ανίσχυρη σε οποιοδήποτε λόγο μα γελαστή κι' ολόθερμη. Κι' αυτή, πριν προτράσει να το δει καλά, είχε γελάσει. Χωρίς να το καταλαβαίνει σηκώθηκε πάνω — και κείνος πλησίασε. Έδωσαν τα χέρια με συγκινημένο γέλιο, σα να συναντιούνταν ύστερα απο καιρό που πολύ δυο φίλοι:

— Τι γίνεται δεσποινίς;

— Καλά! Καλύτερά σας!

— Να το πιστέψω;

Είταν όνειρο λοιπόν αυτό, ή είχε κάποτε συμβεί; Δε θα το βεβαίωνε, μονάχα την εντύπωση κράτησε: βροχή χαρτοπόλεμου που σωριάζεται κάτω σα βουνο απο πολύχρωμα άστρα.

Τώρα η Λία ήταν ευτυχισμένη. Κι' ακόμα περισσότερο όσο έβλεπε τη δ. Κυριακού απογοητευμένη. Όχι απο κακία. Μόνο απο ένα κοριτσιίστικο πείσμα σα μια μανιά μικρή. Άλλωστε δεν ήταν πολύ απαιτητική στο κ. Πλατη απ' τον πρώτο καιρό. Στην αρχή δε ζήτησε παρα μόνο να βγαίνουνε έξω. Η γοητεία που την κυρίευε απ' το νέο αυτό άντρα, ήταν στοργή κ' εμπιστοσύνη. Ήθελε κάπου να δοθεί με μια προσφορά που θα της χάριζε τον ίδιο καιρό ελευθερία απ' τους άλλους. Δε ζήτησε να μάθει ποτε πώς στράφηκε σ' αυτήν. Μάλιστα δεν του έκανε ποτε λόγο για τις παλιές-του σχέσεις.

Ευτυχία, ευτυχία που καθάλλουσε τα πιο απίθανα όνειρα και χυνόταν στους κάμπους, χείμαρρος απο φως σε μια σκοτεινή τρώγλη, ένα γαλάζιο πανι που ανεμίζει στο πέλαγος, έτσι φαινόταν τώρα στη Λία η ζωή-της. Βρισκόταν στο γραφείο και το μυαλό-της ήταν συχνά αλλου, δάγκανε τον κοντυλοφόρο κ' έβλεπε μακριά, σ' εν' άριστο βάθος. Είταν στο πλάι του έξω, κάτω απ' τα φώτα που στίβάζονταν σπάταλα στους δρόμους και κοιτούσε χάρω, φορτωμένη χαρά. Την κατείχε πάντα το ίδιο συναίσθημα: είχε δικό της, ολόδικό-της, ένα όμορφο άντρα κ' ήταν ο ένας στον άλλο σκλάβος. Κάθε φορά που βρισκόταν μαζί-του δοκίμαζε και μια νέα ευτυχία, πρωτόγνωρη. Σαν ένα χρωματοσκόπιο που το παραμικρό-του γύρισμα μπρος στον ήλιο συνθέτει και μια καινούρια χαρά.

Το έργο είχε αρχίσει απο ώρα και δε φαινόταν κακό. Μα την υποθεση δε μπορούσε να την ξεχωρίσει, τα φώτα πριν λίγο είχαν ανάψει για διάλειμμα και τώρα δεν έβλεπε παρα τη συνέχεια του έργου. Απ' ότι όμως μπορούσε να καταλάβει, η υπόθεση ξετυλιγόταν με κύρια

πρόσωπα δυο, έναν άντρα και μια γυναίκα. Με κάτι φωτογραφίες που είδε σε μια στιγμή, της έγινε η αποκάλυψη πως η ερωτική ζωή του άντρα δεν άρχιζε με το ειδύλλιο εκείνο. Ρίγησε. Μια άλλη γυναίκα φωτογραφία την ερείπωσε.

Όπως η σκηνή είχε γεμίσει για μερικές στιγμές απο τη φωτογραφία εκείνη με τ' ανοιχτά χρώματα — είχαν παρμένη πάνω σε πλοίο, καλοκαίρι, όλ' άσπρα, γύρω ουρανός και θάλασσα — το πρόσωπο της Λίας φωτιζόταν: τα μάτια κοιτούσαν εντατικά τη σκηνή αλλά με κόπο. Το στόμα είχε μισανοίξει απο κάποιο τρόμο, σαν η εικόνα εκείνη να έδειχνε εφορημένες και ξιφουλκίες. Και στο πλατύ μέτωπο είχαν σχηματιστεί δυο ρυτίδες. Η Λία, περισσότερο απο νόστιμη ήταν ωραία. Η θωριά-της τουλάχιστο δεν ανάδινε καμια θερμή, κοιτόντας-την έβλεπε περισσότερο τη ζωντανή προτομή απο τη ζωή που νεκρώθηκε.

Το μυαλό-της δεν ήταν πια εκεί στη σκηνή, μήτε στην αίθουσα καν. Συλλογίζονταν τη μέρα που είχ' έρθει στο γραφείο και τη γνωριμία-της με τον Πλατη και τους άλλους. Η ταινία κατακυλούσε φρενιασμένη κι' ο νέος άντρας μαζί μ' όλη την αίθουσα παρακολουθούσε μ' ενδιαφέρον τις απανωτές εικόνες που ξεπολούσε πάνω στο πανι. Μα όλ' αυτά στη Λία φαινόταν μάταια κ' εκνευριστικά σ' ονειροπόλημά-της, της θύμιζαν μια καθημερινή σκηνή: εκείνη να παίρνει τον πιο γλυκό-της ύπνο την αυγή, κ' οι άλλοι να μιλάνε, να γελάνε και να τη ξεσκεπάζουν ή να τη ραντίζουν με κρύο νερό.

Στη σκηνή και στην αίθουσα είτανε χορός και γέλια. Αυτή ήταν ανέκμη να παρακολουθήσει όσα συμβαίναν, τα μάτια της είχαν θολώσει, δεν έβλεπαν παρα εικόνες απ' τη δική-της ζωή που κατακυλούσαν κι' αυτές, με περισσότερη γοητότητα και πιο αναστατωμένες. Μόνο μουσική δεν τις συνόδευε — εχτός πια αν είναι μουσική και τα σκυλιά που ουρλιάζουν στην άγρια, έρημη κι' αφέγγαρη νύχτα. Και κάθε τόσο σ' εν' απόμακρο βάθος να προβάλλεται η εικόνα της άλλης. Είτανε

πρόωρα γερασμένη απο τη δουλειά, το πρόσωπό-της έμοιαζε συχνά με ξεπλυμένη σάρκα, αλλά βέβαια ξέχωρη: σαν τα χέρια που σκουπίζονται ύστερα απο πλύση μιας ολάκερης μερας, κάνουνε το σταυρό-τους στον εσπερίνο που χιουπα, και κόβουν στη μέση το ευλογημένο ψωμι. Κάποια αγιότητα ξεπηδούσε μέσα απο τα μάτια, και το πρόσωπο όλο είτανε πάντα πρόσχαρο και γελαστό. Σ' ένα πιο μακρινό βάθος είταν εκείνη: λύκοι την κυνηγούσαν κι' αυτή όλο έτρεχε, έτρεχε, κι' όλο έπεφτε, και τα ρούχα-της μπλέκονταν μέσα στις λόχμες και τα πόδια μέσα σ' αγκωνάρια, ενώ γύρω γαϊδούριαν η θύελλα κ' η σκοτεινιά... Κι' αλίμονο, κάθε που ξυπνούσε κάποτε έβρισκε την πραγματικότητα πιο οδυνηρή: το πλήθος γελούσε, στη σκηνή είταν φαίδρες οι εικόνες, οι δυο ήρωες χόρευαν τώρα ένα θεαματικό σουινγκ — κι' αυτός, αυτός εγελούσε δίπλα-της, μήτε κανε θά' χε περάσει απ' το μυαλό-του η σκέψη ότι η ζωή δε σταματάει στο σουινγκ.

Η ζωή δε σταματάει στο σουινγκ, ξανάπε μέσα-της η Λία και στάθηκε. Κοίταξε δίπλα-της τον Πλατη, συλλογίστηκε ότι ένα τέτοιο πράμα δε θα το είχε σκεφτεί ποτε αυτός, κ' ένοιωσε μια εμπιστοσύνη στον εαυτό-της. Πόσο χάρηκε!

Μα σε λίγο είχαν αρχίσει και πάλι να εισορμούνε οι σκηνές, τώρα έβλεπε τη δική-της ζωή, οι αλλαγές του γραφείου που έκανε μεγεθύνονταν κ' έπαιρναν μέσα-της κάτι το τραγικό, σαν τις σκιές που αφήνει πίσω μας, ατελείτητες το φεγγάρι. Μπλέκονταν με τη σκηνή των λύκων που την κυνηγούσαν. Όμως δεν είχε κάνει τίποτα κακό, γιατί να την κυνηγούνε; Είναι λοιπόν κακό να σ' αρέσει ένας άντρας; Κι' άλλωστε δεν είταν εκείνη που είχε αρχίσει, το θυμάται καλά. Μα γιατί να γίνονται αυτές οι αδικίες; Ας στεκόταν πιο καλά η δ. Κυριακού, ας είταν λιγότερο όμορφος εκείνος — κ' επιτέλους, ας είταν αυτή άσχημη!

Έτσι ξαφνικά της φάνηκε ότι όλα είχαν έρθει επειδή είταν όμορφη. Τρόμαξε.

Θυμήθηκε τόσα που είχε δει, ή που είχε διαβάσει. Όλα για το ίδιο πράγμα μιλούσαν, για την ομορφιά. Δεν έβρισκε ενοχη σε τίποτ' άλλο. Μ' όλη της την ψυχή μίσσησε εκείνη τη στιγμή την ομορφιά της.

Είχε την εντύπωση ότι βυθιζόταν σε μια σπηλιά, απο όρθια σκάλα. Άφηνε το φως της μέρας για να βρει έν' άλλο φως, κατέβαινε στο κέντρο της γης επειδή της εΐταν δύσκολο να την αγκαλιάσει όλη απο πάνω. Στο μυαλό της αρμένιζαν ακατάπαυτα οι εικόνες. Η σκοτεινή σκάλα μίκραινε ολοένα, αλλά τί αρχα! Αυτή όλο και κατέβαινε. Ένα φωσάκι λαμπύριζε σ' έν' ακαθόριστο βάθος. Φως απο τον απάνω κόσμο δε διακρινόταν. Έφτανε άραγε στο κέντρο της γης, ή εΐτανε πια εκεί νύχτα; Ξαφνικά πισωπλάτησε. Εΐχε βρεθει μπρος στο φωτάκι, χωρίς να το καταλάβει. Μα δεν εΐτανε μονάχα φως — εΐτανε κ' ένα παιδάκι και δυο γυναίκες χέρια που το κρατούσαν. Κοίταξε πιο καλά. Η γυναίκα που κρατούσε το παιδάκι εΐταν γνώριμη μορφή. Στο πρόσωπο που φωτιζόταν γαλήνια γνώρισε την άλλη. Τρόμαξε πάλι. Της φαινόταν ότι ξυπνούσε. Ταράχτηκε, κουνήθηκε απ' τη θέση της, έκανε να προσέξει αλλά σε λίγο εΐχε πάλι βυθιστει στο όνειρο.

Τα μάτια εΐταν ρεμβά: εΐχαν φουντώσει, εΐταν σα μια φωτιά που θυμόταν αλλοτινες ηρωικες περιπέτειες, ενώ φυσούσε ο αγέρας. Θά'ταν ευτυχισμένη αν μπορούσε να βρει ένα φταίξιμο στη στάση της απέναντί του, εΐχε κάθε διάθεση να ρίξει πάνω της όλη την αντάρα. Δεν έφταιγε σε τίποτα γι' αυτο που έκανε, όμως εΐταν κακο και δεν μπορούσε να το υποφέρει. Ας φωτιζόταν για μια μόνη στιγμή το μυαλό της απο κάποια ιδέα — μάρτυς της ο Θεος ότι θα έκανε το παν, κι' ας χανόταν για πάντα.

Στη σκηνή τί να συνέβαινε τώρα; Κάποια στιγμή ένα χέρι άγγιξε το γυμνό της μπράτσο που κύλησε ως τον καρπο. Θά'ταν το δικό του. Μέσα στην αναστάτωση που μεταλλαζόταν σε μουσική της φάνη-

κέ ένα φίδι να έρπει. Τράβηξε το χέρι, έβγαλε ένα πνιγμένο βόγγο—'χτήνος!'— κ' εΐταν έτοιμη να σηκωθεί. Αλλά τον κοίταξε, εΐδε στο πρόσωπό του την απόγνωση και την απορία, συλλογίστηκε ξαφνικά πως κι' αυτος δεν εΐφταιγε σε τίποτα αν του εΐχε αρέσει, συμπάθησε τον κοινό του πόνο κι' άρπαξε πίσω το χέρι. Τώρα εΐταν πολυ πιο θερμο, του χάιδευε με τη φούχτα τα δάχτυλα και τις κλειδώσεις, μέσα της θά'λεγε 'όχι αγόρι μου, όχι, αστείευτηκα' και χαμογελούσε, χαμογελούσε σε τρόπο που το χαμόγελό της δεν εΐχε διαφορά απο κλάμα.

Ένοιωθε να δίνεται ένας κόμπος μέλι στο λαιμό της κι' όλη να την κατέχει ένα παράδοξο νευροσάλεμα. Δεν μπορούσε να ξεχωρίσει τι απ' όλα ένοιωθε τώρα γι' αυτον—έρωτα, φιλία, στοργή ή μητρικο φίλτρο. Εΐταν μια αλλοιώτικη ευτυχία, χωρίς λογική, ήχοι αλλόκοτοι απο αδέξια χέρια που μ' όλ' αυτα συνθέτουν μια συμφωνία απαρβουιαστη. Πολλή ώρα πάσκισε να διαλύσει τον κόμπο το μέλι που την έπνιγε και ν' αφήσει να κυλίσει το γάργαρο φως.

Τον κοίταζε—αλλά τώρα δεν τον αγαπούσε σαν πρώτα, η αγάπη της εΐταν αδερφική. Δεν της ερχόταν να του χαλάσει τα μαλια, προτιμούσε νά'ταν ανάκατα να του τα χτενίσει. Τον κοίταζε και γελούσε ενώ γύρω της ανέμιζαν εικόνες μέσα σ' αχνους: δεν ήξερε, δεν εΐταν βέβαιη για τό τί θά'κανε. Όμως δε θα της εΐταν σίγουρα δύσκολο να του φύγει, αλλάζοντας έστω πάλι υπηρεσία, κ' εκείνος δε θά'ταν πια αδύνατο να ξαναγυρίσει στο παλιό του αίστημα. Μέσα απ' τις εικόνες που όλο κ' έσβηναν, μπόρεσε να παρακολουθήσει το έργο ως το μέρος που εΐδαν μπαίνοντας. Και καθώς έβγαίνει, στο πλάι του πάντα, σφύριζε ένα ξένοιαστο, χαρούμενο σκοπο.

Ψηλα στον ουρανο, εΐταν ένα ολοστρόγγυλο παιδι που'γεργε το κεφάλι χαδιάρικα.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΑΠΗΤΙΑΗΣ

JOHANN ECKERMANN

ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΕ ΤΟΝ GÖETHE

Κυριακή, 1 του Μάη 1825.

... Ο καιρος εΐταν όμορφος: σεργιανίσαμε λίγο στον κήπο κ' ύστερα καθήσαμε σ' ένα μπάγκο με την πλάτη γυρισμένη στο πυκνο φύλλωμα του φράχτη. Μιλήσαμε για το τόξο του Οδυσσέα, για τους ήρωες του Ομήρου, για τους Έλληνες τραγωδους και τέλος για τη γνώμη που τόσο πλατεια εΐχε τελευταία διαδοθει, πως το ελληνικο θέατρο οδηγήθηκε απο τον Ευριπίδη σε παρακμή. Ο Goethe δεν εΐταν καθόλου αυτης της γνώμης.

— Δε νομίζω, εΐπε, ότι μια Τέχνη μπορεί να οδηγηθει σε παρακμή απο ένα οποιοδήποτε μονάχα άνθρωπο. Πρέπει να ενεργήσουνε μαζί κι' άλλοι πολλοι, παράγοντες, πράγμα που δεν εΐναι και τόσο εύκολο να το πεις. Η τραγική Τέχνη των Ελλήνων μπορούσε να οδηγηθει σε παρακμή απο τον Ευριπίδη τόσο λίγο, όσο θα μπορούσε κ' η πλαστική Τέχνη απο ένα οποιοδήποτε γλύπτη που ζούσε την εποχή του Φειδία μα εΐταν κατώτερος. Γιατι όταν η εποχή εΐναι μεγάλη, προχωρεί προς το δρόμο του καλύτερου και το ασήμαντο μένει χωρίς συνέχεια.

Τι μεγάλη που εΐταν όμως αλήθεια η εποχή του Ευριπίδη! Δεν εΐταν η εποχή μιας καλαισθησίας που πισωδρομει αλλά μιας καλαισθησίας που βαδίζει πάντα προς τα μπρος. Η Γλυπτική δεν εΐχε φτάσει ακόμα στην ψηλότερη της κορφή κ' η Ζωγραφική βρισκότανε στην περίοδο του γίνεσθαι. Αν τα έργα του Ευριπίδη εΐχανε μεγάλα λάθη μπροστα στα δημιουργήματα του Σοφοκλή, αυτο δε σημαίνει πως οι κατοπινοι ποιητες έπρεπε να μιμηθουν αυτα τα λάθη και να τ' αφήσουν να γίνουν αιτία της πτώσης τους. Αν εΐχανε όμως και μεγάλες αρετες ώστε μερικά του έργα να τα προτιμούμε απ' του Σοφοκλή, γιατί λοιπον δεν πήρανε για πρότυπο αυτες τις αρετες οι κατοπινοι ποιη-

τες και γιατί δε γίνανε τουλάχιστο τόσο μεγάλοι όσο κι' ο Ευριπίδης; Αν δεν φάνηκε όμως ύστερα απο τους τρεις φημισμένους, τους τρεις μεγάλους τραγικούς κανέναν τέταρτο, πέμπτο, ή έκτος, αυτο εΐναι σίγουρα μια ερώτηση δυσκολοαπάντητη.

Ο άνθρωπος εΐναι ένα απλο ον. Κι' όσο πλούσιο, όσο πολυπλευρο, όσο ακαθόριστο κι' αν εΐναι, ο κύκλος των καταστάσεών του διατρέχεται γρήγορα.

Αν υπήρχανε περιπτώσεις όπως και σε μας τους άμοιρους τους Γερμανους που ο Lessing έγραψε δυο τρία κ' εγω ο ίδιος τρία ως τέσσερα κ' ο Schiller πέντε-έξη μέτρια έργα, τότε θα βρισκότανε σίγουρα χώρος και για έναν τέταρτο, πέμπτο κ' έκτο ακόμα τραγικο ποιητη.

Μόνο στους Έλληνες και σ' αυτην την αφθονία της παραγωγής τους—που ο καθένας απ' τους τρεις μεγάλους έγραψε πάνω απο εκατο έργα, που επεξεργαστήκανε τα τραγικά σημεία του Ομήρου τρεις και τέσσερις φορές—μπροστα σε τόση αφθονία πηγων μπορεί κανέναν να παραδεχει ότι με τον καιρο, υλικο και περιεχόμενο εξαντληθήκανε κ' έτσι μετα απ' τους τρεις αυτους ποιητες να μην ήξερε άλλος απο πού ν' αντλήσει. Και κατα βάθος, για ποιό λόγο τάχα; Δεν εΐτανε μήπως για ένα διάστημα αρκετα; Και μήπως δεν εΐτανε οι δημιουργίες του Αισχύλου, του Σοφοκλή και του Ευριπίδη, τέτοιας λογις και τέτοιου βάθους που να μπορεί να τις ακουει και να τις ξανακούει κανένας χωρίς να καταντήσουν κοινες; Τα μεγαλειώδη αυτα ερείπια που κληρονομήσαμε έχουν τόση σημασία και τόση έκταση ώστε εμεις οι κακόμοιροι οι Ευρωπαίοι απο αιώνες τώρα να καταγινόμαστε μ' αυτα και να'χουμε για πολλους αιώνες στο μέλλον πάρε-δώσε μαζί τους.

ΕΙΡΗΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

WILLIAM BLAKE
(1757 • 1827)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις ἔρημες κοιλάδες κατεβαίνοντας
ἐπαιζα γλυκούς και χαρούμενους σκοπούς
κι εἶδα ἕνα παιδί καθάλα σ' ἕνα σύννεφο
πὸν μοῦ εἶπε χαμογελώντας :

«Παῖξε τὸ σκοπὸ τοῦ ἀρνιοῦ!»

Καὶ μ' ὅλη τὴ χαρὰ μου ἐπαιζα

«Κύριε μουσικὲ ἀκόμα μιὰ φορὰ»

Καὶ πάλι ἐπαιζα, κι αὐτὸ ἔκλαιγε ἀκούγοντάς με

«Ἄσε αὐτὸ τὸ φλάουτο, αὐτὸ τὸ χαρούμενο φλάουτο
καὶ τραγουδήσε τὰ τραγούδια σου τόσο εὐθυμα, τόσο εὐθυμα»
Τραγουδοῦσα τὸν ἴδιο σκοπὸ
κι αὐτὸ ἀπὸ χαρὰ ἔκλαιγε ἀκούγοντάς με

«Κύριε μουσικέ, κάτσε και γράψε ἕνα βιβλίο
πὸν νὰ μποροῦν ὅλοι νὰ τὸ διαβάσουν»

Εἶπε κι ἔφυγε

Τότε ἔκοψα ἕνα καλάμι

Ἐκοψα ἕνα καλάμι πὸν μοῦ χρειάστηκε γιὰ πένα
κι ἀπὸ τὸ διάφανο νερὸ ἔκαμα μελάνι
γιὰ νὰ γράψω τραγούδια τόσο εὐθυμα, τόσο εὐθυμα
γιὰ νάβω φχαριστημένα ὅλα τὰ παιδιά ἀκούγοντάς με.

*

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΓΕΛΙΩΝ

Ἵταν τὰ πράσινα δάση γελᾶνε μὲ τὴ φωνὴ τῆς χαρᾶς

Ἵταν οἱ ζάρες τοῦ ρυακιοῦ εἶναι γέλια ἐπίσης

Ἵταν ὁ ἀγέρας εἶναι τὸ γέλιο τῶν γέλιων μας

Ἵταν ὁ πράσινος λόφος γελᾶει μ' αὐτὸ τὸ γέλιο

Ἵταν τὰ λιβάδια γελᾶνε μ' ὅλο τὸ ζωντανὸ πράσινο

Ἵταν οἱ ἀκρίδες γελᾶνε μέσ' σ' ὅλη τούτη τὴ χαρὰ

Ἵταν ἡ Μαρία, ἡ Σουζάνα κι ἡ Αἰμιλία

μὲ τὰ γλυκὰ στρογγυλά τους στόματα τραγουδᾶνε : "A.."A.."A..

Ἵταν τὰ λαμπερὰ πουλιά μέσ' στὴ σκιά γελᾶνε

Ἐκεῖ ὅπου τὸ τραπέζι μας δὲν ἔχει παρὰ καρδιά και κερᾶσια

Ἐλα, ζήσε, κι εὐτύχησε, ἄς σμίξουμε τίς φωνές μας

νὰ τραγουδήσουμε ἐν χορῶν τρυφερά : "A.."A.."A..

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΧΑΜΕΝΟ ΑΓΟΡΙ

Ποῦ πᾶς πατέρα, πατέρα

πὸ σιγά, πὸ σιγά

Μίλησε, πατέρα, μίλησε στὸ μικρὸ σου ἀγόρι

ἀλιῶς θὰ χαθῶ.

Ἦ νύχτα εἶτανε μαύρη κι ὁ πατέρας ἀπὸν

Τὸ μικρὸ ἀγόρι μέσα στὴν καταχνιά και τὴ λάσπη

Ἐκλαιγε σὰν τρελὸ

Ἵστερα ἔφυγε ἡ καταχνιά.

*

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΕΓΡΟΣ

Ἦ μητέρα μου μ' ἔφερε στὸν κόσμον μέσα στὸν ἄγριο Νότον
κι εἶμαι μαῦρος ὅπως ἡ ψυχὴ μου εἶναι λευκὴ
Οἱ μικροὶ ἔγγλέζοι εἶναι ἄσπροι, σὰν ἄγγελοι
κι ἐγὼ εἶμαι μαῦρος — σὰ νὰ μὴν εἶταν γιὰ μένανε φῶς

Ἦ μάνα μου μὲ δίδασκε κάττον ἀπὸ ἕνα δέντρο ἀνακουροδιασμένη
ἐπιτηρώντας τὴ ζέστη τῆς μέρας

Στὰ γόνατά της μ' ἐπαινε και μὲ φιλοῦσε

και μουλεγε, μὲ τὸ δάχτυλο δείχνοντας τὴν Ἀνατολή :

«Κοίτα, τὸν ἥλιο πὸν σηκώνεται — κειέρα εἶναι ὁ Θεὸς
κι ἀπὸ κεῖ σκορπᾶει τὸ φῶς και τὴ ζέστη
και τὰ λουλούδια και τὰ δέντρα, τὰ ζῶα κι οἱ ἄνθρωποι
δέχονται τὴν ἐλπίδα τοῦ πρωῖοῦ, και τὴ χαρὰ τῆς μεγάλης μέρας.

Και βροθήκαμε πάνον στὴ γῆς, λίγον καιρὸ
γιὰ νὰ μάθουμε νὰ ὑπομένουμε τίς ἀχτίδες τῆς Ἀγάπης
και τὰ μπρούτζινα κορμιά μας κι αὐτὰ τὰ σκτεινὰ πρόσωπα
δὲν εἶναι παρὰ ἕνα σύννεφο και σὰν τὴ σκιά τῶν δασῶν

Κι ὅταν τὸ βάρος τῆς ζέστας θᾶχονε μάθει οἱ ψυχές μας
δὲ θὰ ὑπάρχονε σύννεφα πιά και τὴ φωνὴ του θ' ἀκούσουμε
Θὰ πεῖ : «Βγὲς ἀπ' αὐτὸ τὸ δάσος τῶν σκιῶν, προσφιλή μου,
κι ὁλόγυρα ἀπ' τὴ χρυσὴ μου σκηνὴ ἀναγάλλιασε σὰν τὰ πρόβατα.»

Ἵτσι ἡ μητέρα μου μίλαγε και μὲ φιλοῦσε

και ξαναλέω τὰ λόγια της στὸν μικρὸν ἄγγλον.

Ἵταν θὰ δραπετέψω ἀπὸ τὸ μαῦρο σύννεφο κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ σύννεφο τὸ

καὶ θ' ἀναγαλλιάσουμε γύρω ἀπ' τὴ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ σὰν προβατάκια,

θὰ τὸν προστατέψω ἀπὸ τὴ ζέστα τῆς μέρας

ἔως ὅτου μπορέσει ν' ἀναπαντεῖ μέσ' στὴ χαρὰ πάνω στὰ γόνατα τοῦ

καὶ θ' ἀναγαλλιάσουμε γύρω ἀπ' τὴ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ σὰν προβατάκια,

Κι ἐγὼ ὀρθὸς θὰ χαϊδεύω τὰ ἀσημένια του μαλλιά

γιατι θὰ ἔχω γίνεῖ ὁμοιος μὲ κείνον και πολὺ θὰ θέλει τότε νὰ μ' ἀγαπάει.

Ο ΚΑΠΝΟΔΟΧΟΚΑΘΑΡΙΣΤΗΣ

Σάν ἐπέθανε ἡ μητέρα μου εἶμουνα πολὺ μικρὸς
σάν μὲ πούλησε ὁ πατέρας μου δὲν μιλοῦσα
Δὲν ἤξερα ἄλλο ἀπ' αὐτὸ νὰ φωνάζω «καπνοκαθαριστής καπνοκα-
[θαριστής.]»

Κι ὅποτε τὰ φουγάρα σας καθαρίζω καὶ κοιμᾶμαι μέσ' στὴν καπνιά

Μιά μέρα ὁ μικρὸς Tom Dacre ἐκλαψε
ὅταν τοῦ κόψανε τὰ μαλλιά του σάν τὸ μαλλί ἐνὸς ἀρνιοῦ
Καὶ τοῦ εἶπα «Γιὰ δὲς Tom, τί σημασία ἔχει
Ἔτσι ἡ καπνιά δὲ θὰ λερώνει ἄλλο τὰ φωτεινά σου μαλλιά.»

Γαλήνεψε ὁ Tom καὶ τὸ ἴδιο βράδι
ἀπάνω στὸν ὕπνο του τί εἶδε ;
Εἶδε ἑκατομμύρια καπνοδοχοκαθαριστές : τὸν Dick, τὸν Joe τὸν Ned
[καὶ τὸν Jack
κλεισμένους ὅλους σ' ἑκατομμύρια κατάμαυρες κάσσοις.

Ἐνας ἄγγελος τότε ἦρθε κρατώντας ἕνα σπινθηροβόλο κλειδί
τίς νεκρόκασσοις ἄνοιξε καὶ τοὺς λευτέρωσε ὅλους
καὶ ὅλοι τοὺς τρέξανε, πηδώντας, γελώντας, σὲ μιὰ πράσινη πεδιάδα
κι ὅλοι τοὺς λούστηκαν στὸ ποτάμι, κι ἀχτιδοβόλησαν στὸν ἥλιο

Μετὰ γυμνοὶ κι' ἄγνοοί, ξαλαφρωμένοι ἀπ' τοὺς σάκους των
Ἀνυψωθήκανε στὰ σύγνεφα καὶ παίξανε μέσ' στὸν ἄερα
Κι ὁ ἄγγελος εἶπε τοῦ Tom πὼς ἂν καθόταν φρόνιμος
θὰ εἶχε τὸ Θεὸ πατέρα του καὶ ποτὲ πιά δὲ θὰ περίμενε τὴ χαρά.

Κι ὁ Tom ξύπνησε καὶ σηκωθήκαμε κατάμαυροι
κι ἐτοιμάσαμε τοὺς σάκους μας καὶ τίς βοήθησε μας
Μ' ὄλη τὴ μικρὴ παγωμένη ἡμέρα ὁ Tom εἶταν ζεστός καὶ χαρούμενος
Τὸ ἴδιο ὁ καθένας ὡς κάνει τὸ καθήκον του, ποτὲ δὲ θὰ φοβᾶται νὰ
[ὑποφέρει.

(Ἀπὸ τὰ Τραγούδια Ἀδωσίτητος)

Met. E. X. Γ.

ΑΝΩΦΕΛΑ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑ

Κλείσαμε τὸν πόνο μας σὲ μιὰ στέρεη
πέτρινη θλίψη, πού τίποτα στὸ πρόσωπό
μας δὲ φανέρωνε, γιατί, καὶ πῶς, κι' ἂν
ἀγαπηθήκαμε, κι' ἂν ἤμαστε καὶ μεῖς
κάποτε παιδιὰ, πού ἀγγίξαμε τίς βελουδέ
νιες πεταλοῦδες τῶν μαλλιῶν της.

Τότε, ἀκόμα, κανεῖς μας δὲν ἤξερε τὸ
δρόμο πού πήγαινε στὴν παραλία. Ὅμως
ἡ θάλασσα φαινόταν ἀπ' τὸ παράθυρο,
κι' αὐτὸ μεγάλωνε τὴ θλίψη μας, στὰ
μικρὰ μας χρόνια. Ἐπειτα εἶπαν γιὰ
μᾶς πῶς πεθάνανε σὲ μιὰ βόρεια πολι-
τεία, ψάχνοντας γιὰ ἕνα κορίτσι πού ποτὲ
μας δὲν τὸ εἶχαμε δεῖ, καὶ πού δὲν μπο-
ροῦσε παρὰ νᾶταν αὐτὴ — —

Χρόνια πού κύλησαν βαριά, ἕνα ἀπό-
μνησήμερο, κάποτε, θὰ τὸν βοῆ νὰ περι-
μένει κοντὰ στὴ μικρὴ λίμνη τοῦ κήπου,
καὶ τὰ δέντρα δαντέλλωναν τὸ χῶμα, μικρὰ
φυλλαράκια ἀπὸ σκιά. Ἐνα ἀπόγεμα χωρὶς
καρτερία, καὶ νὰ τὸν πλησιάζει κανεῖς
θᾶταν ἕνα τόσο μεγάλο δῶρο, ποιόν
ὅμως θὰ μποροῦσε νὰ περιμένει πιά;
Ἐνας γέρος κύριος, μ' ἕνα σκυλί, κανελλί,
ἔρχεται καὶ κάθεται κονιά του, καὶ τὸν
κνιτάζει κατάματα. Εἶναι πολὺ σιωπη-
λός. Ἐπειτα : Γυρίσατε καὶ σεῖς ἀπὸ τὴν
κηδεῖα ; τὸν ρώτησε (Τὸ σκυλί εἶχε τὰ
ἴδια του τὰ μάτια. Ἀγάπησε πολὺ τὴ
μουσικὴ, ἴσως, καὶ γι' αὐτό. . . Στὴν πιὸ
μεγάλῃ του χαρᾷ, τὴν ὥρα πού ἀγγίξε τὸν
οὐρανὸ μὲ τ' ἀκροδάχτυλά του, — ποιά
κηδεῖα ;)

Ναί, ἐξακολούθησε ὁ γέρος κύριος, κα-
θόταν ὠχρός, ἀκίνητος ἀνάμεσα στὰ
δέντρα του καὶ στίς μυγδαλιές. . . Γύρισε
ξαφνικὰ πίσω του, καὶ χαιρέτισε μιὰ με-
τάξινη σκιά πού πέρασε θροῖζοντας τὰ
πεῦκα. Πάλι τόσο βιαστικὴ. . . ψιθύρισε.

Γύρισε κι' αὐτός, καὶ εἶδε, καὶ κατά-
λαβε πὼς ἐκεῖνα τὰ μάτια, πού ὄνειρο-
πόλησαν τὴ δράση τόσο πολὺ δὲν θὰ τὰ
ξανάβλεπε κανεῖς ποτὲ πιά. . . Ἡ γαλάζια
σκιά στεκόταν σκυφτὴ στὸ πλευρὸ τοῦ
χλωμοῦ ἀγοριοῦ, καὶ τὸ πρόσωπό της τὸ

φώτιζε ἕνα παράξενο πράσινο φῶς κι' ἡ
μυρωδιὰ τῶν λουλουδιῶν. Σήκωσε τὸ κε-
φάλι της πρὸς τὸν οὐρανὸ, τὰ ἄρρωστα
φύλλα τῆς ἀλλέας ξεμοναχιάζονταν μέσα
στὴ θλίψη τους, τὸ δέντρο ταξίδευε τὰ
κλαριά του ὡς τὴν ἄκρη τοῦ φράχτη,
ἦταν ὠχρὴ καὶ τὸ βράδυ ἐρχόταν μὲ βε-
λουδένια βήματα, οἱ ἄνθρωποι τόσο πολὺ
περίμεναν τὸ γαλάζιο δίχτυ τῆς βροχῆς
ναρθῆ νὰ τοὺς σκεπάσει τὰ πεθαμένα
τους ὄνειρα, πού δὲν μποροῦσαν πιά νὰ
τὴν καταλάβουν. Ἀπόμεινε μονάχη, μέσα
σ' ἕνα κόσμο χωρὶς πνοή. Κι' ἡ σιωπὴ,
ἡ μόνη πού τὴν πόνησε, ἦρθε καὶ βάρυνε
ἀπαλὰ τὰ λυπημένα της βλέφαρα καὶ τὸ
χλωμὸ της χαμογέλιο.

Ἦ, ναί, εἶπε ἦρεμα ὁ γκοῖζος κύριος
στὸ πλάϊ του, μάθαμε τὸν κόσμον σάν μιὰ
στιγμὴ, μιὰν ἔντονα πραγματοποιημένη
στιγμὴ μέσα στὴ σιωπὴ τοῦ χρόνου. Μὰ
τώρα, πῶς νὰ τὸ πῶ ; Τώρα κνιτάμε
μπροστὰ μας καὶ δὲν ξεχωρίζουμε πιά
τίποτα.

(Βέβαια, ὅλα αὐτὰ πρέπει νᾶναι ἕνα
ὄνειρο. Χωρὶς συνέπεια καὶ χωρὶς εἶρομό,
εἰκόνας, μόνο εἰκόνας, πολύχρωμες, λιγό-
στιγμες, ἀσύμμετρες. Ἀκόμα, ὅπως τὸ
σκέφτομαι τώρα, ὄνειρο πρέπει νᾶναι
καὶ τᾶλλα ὅλα, πού μοῦ συνέβηκαν σάν
πέρασε ἀπὸ μπροστὰ μου μιὰ γυναῖκα,
πού χάθηκε μέσα στὸ κουρασμένο ἀλό-
γεμα, — ἢ μήπως μοῦ φάνηκε μόνο ; —
ὑψώνοντας περήφανα μέσα της μιὰν ἀν-
ταύγεια φυγῆς πικρῆ, γιὰ τίς πέρα στε-
ριές. Τότε, πού φύσηξε ὁ ἄνεμος, καὶ
πῆρε τίς εὐχές μας, πού εἶχαν κρεμαστεῖ
στὰ χλωρὰ πευκοβέλωνα. Καὶ πῶς ἐκεῖνη
ἡ ἄγνωστη, ἡ μόνη, καὶ ἴσως τυχαία,
ἄφηνε γιὰ ἕνα νεκρὸ νὰ κατακαθίσει στὰ
ματόκλαδά της μιὰν ὀλόκληρη στιγμὴ τῆς
ζωῆς της).

Μιὰ στιγμὴ νομίσσαμε πὼς θὰ μπορού-
σαμε νὰ πνίξουμε μέσα μας καὶ τὴν πιὸ
μεγάλῃ ἀγάπῃ, ἀπὸ φόβο μήπως καὶ θὰ

Θεός, δεν είχε γίνει κακό. Νά, ήταν όλα έτοιμα, και το τραπέζι στρωμένο. Φώναζε τον Μελχιόρ και τον παπού. Απαντούσαν με κέφι. Κι' ο μικρός; Δεν έπαιζε πια. Εδώ και λίγη ώρα, το πιάνο είχε σταματήσει, χωρίς να το προσέξει αυτή.

— «Κριστοφ». — Τί έκανε; Δεν άκουγες κρότο. Πάντοτε ξεχνούσε να κατέβει για το φαγητό: ο πατέρας θα τον μάλωνε πάλι. Ανέβαινε με βιάση τη σκάλα. . . — «Κριστοφ!» . . . Δε μιλούσε. Άνοιγε την πορτα της κάμαρας όπου μελετούσε. Κανέναν. Η κάμαρα αδειανή το πιάνο κλειστό. . . Η Λουίζα ανησυχούσε. Τί είχε απογίνει; Το παραθύρο ήταν ανοιχτό. Θεέ-μου! αν είχε πέσει! . . . Η Λουίζα αναστατώνεται. Σκύβει να κοιτάξει. . .

— «Κριστόφ!». . . Δεν είναι πουθενά. Τρέχει εδώ κι' εκεί σ' όλες τις κάμαρες. Απο κάτω, ο παπούς της φωνάζει: «Έλα λοιπόν, μην ανησυχεις, θά'ρθει να μας βρει μια φορά». Αυτή δε θέλει να κατεβεί: ξέρει πως είναι εδώ κρύβεται για να παίξει, θέλει να την τυραννήσει. Αχ! το κακό παιδί! . . . Ναι, είναι σίγουρη τώρα, το πάτωμα έτριξε: βρίσκεται πίσω από την πόρτα. Μα το κλειδί δεν είναι πάνω στην πόρτα. Το κλειδί! Ψάχνει με φούρια σ' ένα συρτάρι, ανάμεσα σ' ένα σωρό άλλα κλειδιά. Αυτό, αυτό. . . όχι, δεν είναι αυτό. . . Α! νάτο επιτέλους! . . . Αδύνατο να το μπάζει στην κλειδωνία. Το χέρι της Λουίζας τρέμει. Βιάζεται, πρέπει να βιαστεί. Γιατί; Δεν ξέρει: μα ξέρει ότι πρέπει: αν δε βιαστεί, δε θα προφτάσει πια. Ακούει την ανάσα του Κριστοφ πίσω από την πόρτα. . . Αχ! αυτό το κλειδί! . . . Επιτέλους! Η πόρτα ανοίγει. Μια χαρούμενη φωνή. Αυτός είναι: Πέφτει στο λαιμό-της. . . Αχ! το κακό, το καλό, το πολυαγαπημένο μικρό! . . .

Άνοιξε τα μάτια-της. Νάιος, εδώ μπροστά-της. Εδώ και λίγη ώρα, την κοίταζε, τόσο αλλαγμένη, με το πρόσωπο λυμένο και πρισμένο μαζί, μ' έναν πόνο βουβο, που τον έκανε πιο οδυνηρό το καρτερικό-της χαμόγελο: κι' αυτή η σιωπή, αυτή η μοναξιά ολόγου-

ρα. . . Του τρυπούσε την καρδιά. . .

Τον είδε. Δεν παραξενεύτηκε. Χαμογέλασε μ' ένα ανείπωτο χαμόγελο. Δε μπορούσε ούτε να του απλώσει τα χέρια, ούτε να πει λέξη. Έπεσε στο λαιμό-της, τη φίλησε, τον φίλησε: χοντρα δάκρυα κυλούσαν στα μάγουλά-της. Είπε, πολύ σιγά:

— Περίμενε.

Είδε πως πνιγόταν. Δεν έκαναν καμία κίνηση. Εκείνη του χάιδευε το κεφάλι με τα χέρια της: και τα δάκρυά-της κυλούσαν ολόένα. Αυτός της φιλούσε τα χέρια κι' έκλαιγε με λυγμούς, με το πρόσωπο κρυμμένο μέσα στα σεντόνια.

Όταν πέρασε η αγωνία-της, προσπάθησε να μιλήσει. Μα δεν κατάφερε πια να βρει τις λέξεις που έπρεπε: έκανε λάθη κι' αυτός τρέμαζε να καταλάβει. Τί είχε να κάνει; Αγαπιούνταν, βλέπονταν, αγίζονταν: αυτό ήταν το σπουδαίο. Ρώτησε με αγανάκτηση γιατί την άφηναν μόνη. Δικαιολόγησε τη γυναίκα που τη φύλαγε:

— Δε μπορούσε να είναι πάντα εδώ: είχε τη δουλιά-της.

Με φωνή αδύνατη, κομμένη, που δεν κατάφερε να αρθρωσει όλες τις συλλαβές, έκανε βιαστικά μια μικρή παραγγελία σχετικά με τον τόφο-της. Έστειλε με τον Κριστοφ την αγάπη-της στους δυο άλλους της γιους, που την είχαν ξεχάσει. Βρήκε δυο λόγια και για τον Ολιβιέ, που ήξερε την αφοσίωσή του στον Κριστοφ. Παρακάλεσε τον Κριστοφ να του πει πως του έστελνε την ευλογία-της — διόρθωσε γρήγορα τη φράση της, ντροπαλά, για να χρησιμοποιήσει μια έκφραση πιο ταπεινή — «τη στοργή-της γεμάτη σεβασμο».

Πνιγήκε πάλι. Την κρατούσε καθιστή στο κρεβάτι. Ο ιδρώτας έτρεχε στο πρόσωπό-της. Έβιαζε τον εαυτό-της να χαμογελάσει. Σκεφτόταν πως δεν είχε τίποτα πια να ζητήσει από τον κόσμο, τώρα που είχε το χέρι-της μες στο χέρι του γιού-της.

Κι' ο Κριστοφ ένωσε απότομα αυτό το χέρι να μαζεύεται σπασμωδικά μες στο δικό-του. Η Λουίζα άνοιξε το στόμα-της. Κοίταζε το γιό-της με απέραντη τρυφερότητα. Κι' έσβησε.

Μετ. ΛΙΝΑ ΒΛΑΧΟΥ

ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΡΗΜΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΥΣ*

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ήταν χαριτωμένη στην αφέλεια της πίστης-της. Μα, του φαινόταν αδύνατο για τη Σουζάνα να πάψη να είναι αυτή που ήταν, να μη γελάει με την παραμικρή αφορμή, να αποχτήση συνείδηση της κάθε πράξης-της. Και όμως, είχε τη συνείδηση της επιπολαιότητάς-της — δεν ήταν αυτό κάτι; Δε θα μπορούσε ο ίδιος να τη βοηθήση; Στη σκέψη αυτή άρχισε να βρίσκει ενδιαφέρον, φαντάστηκε πως θα μπορούσε να διαπλάση την ψυχή-της, και γιατί να μη γίνη η Σουζάνα εκείνη, που ήταν αφελειά-του ίσως να φαντάζεται πως θα μπορούσε ποτε να συναντήση.

Έτσι ξανάρχισαν πάλι οι παλιές ημέρες, μα με ένα νέο ενδιαφέρον για τους δυό-τους. Εκείνος πίστευε πως θα μπορούσε να την τραβήξει μαζί-του σ' έναν ανώτερο κύκλο, σπουδαιότερό, αληθινότερο. Ήθελε προπάντων για εκείνην, να μάθη να κοιτάζη τον εαυτό-της, τις σκέψεις-της, τις πράξεις-της, όλα, ως την παραμικρότερη λέξη, την πιο μικρή χειρονομία. Μα ήταν δύσκολο γιατί δεν ήθελε να της δίνη την εντύπωση ότι της κάνει μαθήματα ή τη συμβουλεύει, πως με κάποιο τρόπο προσπαθει να την επηρεάση. Δεν είχε κάμει, ούτε θα έκανε ποτε μια τέτοια συμφωνία. Είχε γίνει πιο σοβαρός μα, χωρίς να εγκαταλείπη ποτε τον ελαφρο τόνο που μεταχειριζόταν πάντα μαζί-της. Εκείνη ήταν τώρα πιο φρόνιμη και ωρισμένος πιο τρυφερή, προπάντων όταν μένανε μονάχοι. Γινόταν ιδίως σοβαρή όταν και κείνος ήταν σοβαρός. Τότε κάποια μελαγχολία περνούσε από τα μάτια της, κάτι που έμοιαζε με δυσπιστία και παράπονο. Μα σε λίγο είχε γίνει ξανά τόσο ελαφρή όσο και πρώτα, γελοίο το ίδιο εύκολα κι ανεύθυνα σαν και πρώτα. Τότε εκείνος απογοητεύταν

* Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος.

και με δυσκολία μπορούσε να κρύψη τον εκνευρισμό-του. Στενοχωριόταν, γιατί του φαινόταν πως είχε αναλάβει ένα καθήκον απέναντί-της που δε θα μπορούσε να το εκπληρώση. Η δική-του ευτυχία δεν ήταν άσχετη μ' αυτό το όνειρο που όλο και πιο πολύ του φαινότανε απίθανο.

Μα όσο ο καιρός περνούσε, άρχιζε πάλι να συνηθίζει στο χαρακτήρα-της, ξεχνώντας τα μεγάλα σχέδιά του για να της διαπλάση την ψυχή, ευχαριστιόταν ν' αφήνεται στη συντροφιά-της — χωρίς να το σκέπτεται, εκείνη ήταν γι' αυτόν σα μια πέταλοδα την άνοιξη που του αλάφρωνε την καρδιά. Χωρίς να το θέλη, ανταποκρινόταν πιο εγκάρδια στην τρυφερότητά-της, που εκείνη ήξερε να την εκδηλώνη με αυθόρμητη χάρη και φροντίδες αρμονισμένες από μιαν έμφυτη διακριτικότητα. Η αγάπη-της τον ζέσταινε, ενώ αισθανόταν τρυφερότητα για το ωραίο-της πρόσωπο, τη χάρη του κορμιού-της. Μια διάχυτη επιθυμία τον θέρμαινε, που γινόταν πόθος καθώς εκείνη τον προκαλούσε με πειράγματα και παιχνίδια που τού έρεθιζαν τη σάρκα. Μα προσπάθωσε να συγκρατήσει ήρεμος όσο μπορούσε, ήθελε να μην είναι εκείνος πρώτος που την προκαλούσε, και στις προκλήσεις-της (που δεν μπορούσε να ξέρη αν εκείνη είχε συνείδηση γι' αυτές) συμπεριφερόταν μ' όση μπορούσε ενδοτικότητα, επιφυλασσόμενος. Δεν ήθελε να πάρουν σαρκικό χαρακτήρα οι σχέσεις-τους. Μα αν εκείνη επέμενε εξωθώντας τα πράματα, εκείνος έβρισκε πως θα έφταιγε λιγώτερο, μια και ο ίδιος είχε αντισταθί όσο του ήταν δύνατο.

Γιατί ομολογούσε πως του ήταν αδύνατο να κυριαρχήση στη σάρκα-του. Έτσι, αφού εξαντλούσε όλες τις «κατ' άρχην» επιφυλάξεις-του, την έπαιρνε στην αγκαλιά-του και τη γέμιζε μικρά φιλήματα ενώ

εκείνη γελούσε, του τραβούσε τα μαλλια ή γρατζουνώντας τον τον έσπρωχνε για να την αφήσει. Μα όσο εκείνη δε θύμωνε, η αντίστασή-της δεν τον πτοούσε. Της έσφιγγε το λαστιχένιο στήθος και της μάλαζε με νευρικά δάχτυλα το κορμι — κάποτε είχε τολμήσει να βάλει το χέρι-του κάτω από τη φούστα-της. Εκείνη τον είχε αφήσει, μα αμέσως έπετα του ξέφυγε, σπρώχνοντάς τον με βιαιότητα. Εκείνος είχε ντραπη, και είχαν ψυχρανθή για λίγο. Αλλά γρήγορα εκείνη ξαναγύρισε κοντά-του, κι αυτός ήξερε καλά πως θα ήταν ανήμπορος ν' αντισταθή για πολύ. Ξαναρχισανε πάλι τα ίδια με ολόενα λιγότερες επιφυλάξεις. Εκείνη ύστερα από την πάλη που η ίδια την προκαλούσε, ηρεμούσε και εγκαταλείπονταν στα χέρια-του. Του ξοκούμπωνε η ίδια το μπούστο-της και τον άφηγε να της χαϊδεύη ώρα πολλή το στήθος — έκλεινε τα μάτια και κείνος που την είχε έτσι ανυπεράσπιστη, παραδομένη στην αγκαλιά-του, δεν αποφάσιζε να κάμει κάτι περισσότερο. Εκείνη έμοιαζε μ' ένα μικρό παιδί που κοιμάται, κι ήτανε τόσο ξέγνοιαστο κι αγαπητό. «Δα-τρευτο παιδί», σκεπτόταν ο Αντρέας, κι ένοιωθε τότε πως την αγαπούσε. Χανόταν σε σκέψεις άβριστες και τρυφερές κοιτάζοντας το ήμερο σαν της Μόνα-Αίζας πρόσωπό-της — κι ίσως εκείνη τον κοιτούσε μεσ' απ' τα κλειστά-της βλέφαρα. Τότε αισθανόταν τύψεις γιατί την άγγιζε με βέβηλο χέρι, τύψεις για το μικρό αυτό κορίτσι που αφηνόταν με τόση εμπιστοσύνη στα χέρια-του. Μια έφεση αγνότητας τον πλημμύριζε, και με ήμερο χέρι της σκέπαζε το στήθος. Τότε εκείνη μισάνοιγε τα μάτια και του χαμογελούσε. Την έσφιγγε στην αγκαλιά-του, κι η καρδιά-του ήταν γιομάτη αγάπη γι' αυτήν.

Μα δεν της είχε προφέρει ποτε τη λέξη αγάπη και κείνη δεν του είχε ξαναμιλήσει γι' αυτό. Εκείνος διατηρούσε πάντα στην ψυχή-του κάποια επιφύλαξη, κάτι σαν τύψεις άβριστες τον πίεζαν. Γιατι είχε απαρνηθή το ιδανικό-του, αφού είχε πια εγκαταλείψει κάθε προσπάθεια να φτάσει ως αυτό, αφού είχε αρκασθή

στην ευτυχία που μπορούσε να του δώσει η αγάπη της Σουζάνας. Ευτυχία της οποίας η λάμψη σκοτεινίαζε στη μοναξιά-του — δεν έφτανε ως εκεί η θέρμη-της, ήταν πιο έρημος παρα ποτε. Βασανιζόταν από συναισθήματα ανικανοποίητης ψυχής, ποθούσε να πετάξει κάπου μακριά, χωρίς να μπορεί πια να πραγματοποιη ούτε τα ονειροπολήματά του.

Ένας ανικανοποίητος πόθος ζωής τον πίεζε διαρκώς, του φαινόταν πως η ψυχή-του χανόταν σε μάταια φτερουγίσματα μέσα σ' ένα άδειο περιθώριο, όπου μόνον οι ήχοι φτάναν και τα φώτα της μεγάλης ορχήστρας που ήταν η ζωή, ζωη πλέρια, αληθινή. Οι σχέσεις-του με τη Σουζάνα παίρναν τότε στη σκέψη-του τη μορφή ενός παιδιαστικού παιχνιδιού.

Άρχισε να κουράζεται απ' τις σχεδόν καθημερινές αυτές επισκέψεις, όταν μάλιστα οι ευκαιρίες να μείνει μόνος με τη Σουζάνα γίνονταν διαρκώς λιγότερες. Επειδή ο Στέφανος δεν αποφάσιζε πια να τους αφήσει μόνους, με μίαν εκνευριστική υπομονή, επέμενε να τους συντροφεύη. Μάταια η Σουζάνα του υπενθύμιζε τις παλιές του συνήθειες, τότε που η συντροφιά-τους τον έκανε να χασμουριέται, και που ευκαιρία ζητούσε για να ξεφύγει. Εκείνος έκανε πως δεν καταλάβαινε και ο Αντρέας συλλογιζόταν τι να συνέβαινε με το φίλο του. Να υποψιαζόταν άραγε τίποτα ή πραγματικά είχε αλλάξει τόσο ώστε να ευχαριστιέται μ' εκείνα που τον κούραζαν άλλοτε; Δεν το πίστευε αυτό. Ίσως όμως να μην είχε λεφτά, ή μπορεί κάτι άλλο να του συνέβαινε. Γιατι ο Αντρέας είχε πάψει από καιρο να ενδιαφέρεται για τις ιδιαίτερες υποθέσεις του φίλου-του. Είχε λίγο λίγο τραβηχτεί από τη φίλα αυτή που άλλοτε ήταν τόσο στενή. Δεν του ερχόταν καλά να συμπεριφέρεται με την παλιά εμπιστοσύνη, αν και ήταν ο ίδιος αυτός που την είχε προδώσει. Μια επιφύλαξη είχε εισχωρήσει στην καρδιά-του, κάτι που διαρκώς υπονόμεινε την ιδέα της φιλίας — άρχισε να βλέπει με πιο ψυχρό μάτι τα τρωτά του φίλου-του, αν και δεν ήθελε να τον νοιάζει. Όταν του συλλογιζόταν,

του φαινόταν παράξενο το ότι δεν είχε αισθανθή τύψεις για κανέναν. Αν μπορούσε να είναι ένοχος απέναντι κάποιου, αυτή θα ήταν μόνο η Σουζάνα. Ούτε ο αδερφός-της ούτε η μητέρα-της. Στην υπόθεση αυτή τους ένοιωθε σαν πρόσωπα αδιάφορα, που δεν είχαν κανένα δικαίωμα να επέμβουν. Αν είχε αμφιβολίες γι' αυτό, δε θα τον συνέφερε να τις ομολογήσει. Και όσο περνούσε ο καιρός, τόσο πιο ψυχρά σκεπτόταν τα πράματα.

Όταν ένα βράδυ, πηγαίνοντας στο σπίτι-της, είχε βρεθή αντιμέτωπος με τη Σουζάνα. Εκείνη τον έπιασε απ' το χέρι και σφίχτηκε πάνω του. Ήταν σκοτάδι, και δεν μπορούσε να δει το πρόσωπό-της. «Τί συμβαίνει λοιπόν;» ρώτησε παραξενεμένος. Τον καθούσασε, «ερχόσουν στο σπίτι;» τον ρώτησε, και χωρίς να περιμένει απάντηση: «μην πάμε εκεί», είπε, τον πήρε απ' το μπράτσο και προχώρησαν αντίθετα.

Του εξήγησε: Είχαν αρχίσει να μιλούν γι' αυτούς στη γειτονία, από καιρο της ίδιας της Σουζάνας της είχαν κάμει υπονοούμενα. Φαίνεται πως είχαν μιλήσει του Στέφανου και της μητέρας-της, σ' αυτό έπρεπε να οφείλεται η αλλαγή της τακτικής του αδερφού της. Απόψε πάλι η μητέρα της, μ' όλο που ήταν καλεσμένη σε φιλικό τους σπίτι, δεν είχε πάει. Ήταν φανερό πως δεν ήθελαν να την αφήνουν μοναχή στο σπίτι. Γιατι αλλού, ήταν βέβαιο πως δε συναντιόνταν.

Εκείνος βάδιζε αμίλητος πλάι-της. Η Σουζάνα δεν του έλεγε τίποτα νέο, μ' όλο που δεν είχε υπ' όψει του το κουτσομπολιό της γειτονίας. Μα στενοχωριόταν περισσότερο με τη Σουζάνα που την έννοιαζε για τη γνώμη των ξένων. Ωστόσο... ήταν ξένοι ο Στέφανος και η μητέρα-της; Η σκέψη-τους τον ενοχλούσε. Αλλά το να τον υποπτεύονται ήταν σα μια προσωπική προσβολή γι' αυτόν. Δεν έβλεπε στη συμπεριφορά-του απέναντι της Σουζάνας τίποτα το επιλήψιμο. Την είχε σεβαστή, και δεν είχε κάμει τίποτα που να μην έχη γι' αυτό οδηγό την καρδιά-του. Μα ήταν άραγε ειλικρινής στα αισθήματά-του;

αναρωτήθηκε. Μπορούσε τούτη τη στιγμή να βεβαιώσει πως την αγαπούσε, ότι το μόνο που τον έφερε κοντά της ήταν η καρδιά-του; Όχι βέβαια. Και ήταν αρκετά ψυχραιμος για ν' αμφιβάλλη αν και η τρυφερότης που αισθανόταν γι' αυτήν, δεν ήταν μια έκφραση του ερωτικού-του πόθου: αλλά, συλλογίστηκε, αυτό ήταν ο έρωτας—τί το επιλήψιμο; Εκείνη τον αγαπούσε επίσης, και βέβαια στα ζητήματα των αισθημάτων-μας, είναι καθένας αυτεξούσιος. Η Σουζάνα ήταν ανήλικη, αλλά δεν είν' αστείοι οι τύποι αυτοί προκειμένου για διαθέσεις της καρδιάς; Και αφού αυτός γνώριζε τον εαυτό του για τίμιο (γνώμη που πρέπει να ήταν και των άλλων, και προπάντων του αδερφού της που τον είχε φίλο-του και τον εμπιστευόταν ως τώρα) γιατί να διστάση; Μα δεν μπόρεσε να προχωρήσει. Μια αμφιβολία του περνούσε πάλι στην καρδιά. Τί ζητούσε αυτός απ' τη Σουζάνα; Βέβαια δεν είχε σκοπο να ενώση τη ζωή-του μαζί-της, δεν το είχε φανταστή ποτε. Και θα παραδεχόταν ν' αρχίσει αιωνίως σε συναντήσεις που θα ήταν απαλλαγμένες από κάθε ιδιότητα—σαρικό ενδιαφέρον—θα ήταν ψέμα, δεν μπορούσε να μην τ' ομολογήσει. Τίποτε από το πνεύμα της μικρής του φιλενάδας δεν μπορούσε να τον συγκρατήσει, δεν υπήρχε καν ένα μυστήριο, κάτι στην ψυχή-της που να μην το μαντεύη. Ωστόσο ήταν κάτι άλλο. Ήταν η συνήθεια, ή η δική της αφοσίωση που τον έκανε να διστάζει; Η καρδιά-της του ανήκε. Αυτό τον συγκινούσε, πώς ήταν δυνατό να την εγκαταλείψει; Στενοχώρια και λύπη τον κατείχαν, δεν μπορούσε να κρίνη. Αποφάσισε να εξακολουθήσει το δεσμό-τους, αναβάλλοντας γι' άλλοτε τη λύση. Θα ήθελε να το σκεπτόταν και πάλι. Και καθώς θα την έβλεπε όλο και αραιότερα, έπιζε πως θα διαμορφωνόταν ένα κλίμα πιο πρόσφορο—επειδή βέβαια δε θα μπορούσε να συχιάσει όπως πρώτα στο σπίτι-της, όταν θα ξέρη ότι τον υποπτεύονται και τον παρακολουθούν. Και μόνο για χάρη της Σουζάνας που τον αγαπούσε, θα παραδεχόταν να ανέχεται την πολύ στενοχώρη, κατα-

θλιπτική πια γι' αυτόν συντροφια των δικών της.

Μα κι εκείνη δεν ήθελε πια να συναντιώνται στο σπίτι-της. Εκεί ποτε δε θα αισθάνονταν πια ελεύθεροι, θα ήταν διαρκώς κάτω από την πίεση της παρουσίας των άλλων, και, της ερχόταν πια δυσάρεστο να του φέρεται φυσικά, όταν θα ήξερε πως οι άλλοι την παρακολουθούσαν και την έφεγαν, κι ως μην της μιλούσαν. Και κείνος έβρισκε πως η Σουζάνα είχε δίκιο, μα δεν μπορούσε να ομολογήσει ότι βαρύνονταν τα υπαίθρια ραντεβού, τις ρομαντικές συνεντεύξεις στις γωνίες και στα πάρκα, του ήταν κουραστικά και χωρίς νόημα έλ' αυτά. Στενοχωρημένος άρχισε να της φέρνει πολλές δυσκολίες—τότε εκείνη του πρότεινε να πηγαίνει η ίδια στο σπίτι-του.—«Α όχι!» έκαμε εκείνος χωρίς να το θέλει.—«Γιατί;» ρώτησε η Σουζάνα σφίγγοντάς του το χέρι. Εκείνος, που η ιδέα να την εχη δική του στο σπίτι-του τον φέδιζε, δεν ήξερε τι να της πη. Μα εκείνη ήθελε πολύ, θα του έκανε συντροφια τις ώρες της μοναξιάς-του, κι αν είχε εργασία εκείνος, αυτή θα τον βοηθούσε ή θα καθόταν χωρίς να μιλάει, θα διάβαζε κάτι ή θα έπλεκε, και για κείνον θα ήταν οτι να ήταν μόνος-του. Αυτή δε θα βαρύνονταν να κάθεται κοντά-του, χωρίς να τον ενοχληθαι έκανε ό,τι της έλεγε. Ο Αντρέας συγκινήθηκε. Νοσταλγούσε πάντα μιαν αδερφή, φαντάστηκε πως θα μπορούσε να την έβρισκε στο πρόσωπο της Σουζάνας. «Καλα λοιπόν, της είπε, έλα, εγω τ' απογέματα είμαι σχεδόν πάντα στο σπίτι. Θα σου ανοίγω εγω».

Έτσι απ' την άλλη μέρα, αντι να πηγαίνει εκείνος στο σπίτι-της, ερχόταν η Σουζάνα στο δικό-του. Στη γρια θεία-του που ζούσε από καιρο μαζί-τους και την κοίταζε περίεργα, τη σύστησε με άλλο όνομα. Εκείνος το είχε κάμει εντελώς αυθόρμητα, χωρίς να ξέρη γιατί. Γελάσανε μαζί όταν της το εξήγησε μπαίνοντας στο δωμάτιό-του. Ήταν κι οι δυο ελαφρα συγχισμένοι, δεν ξέρανε πώς να φερθούνε. Έπειτα εκείνος άρχισε να της δείχνει ένα ένα τα πράματά-του. Της έδειξε τη φω-

τογραφία της μητέρας-του, κι εκείνη την κοίταξε πολλήν ώρα σιωπηλή. «Πόσο θα την αγαπούσα» είπε τέλος, κι ο Αντρέας την έπιασε με τρυφερότητα απ' τους ώμους και της χείδεψε με τα χείλη-του τα καστανα μαλλια. Έστερα κάθησε στο πιάνο κι έπαιξε.

Και μοναχα για τον τύπο εξακολούθησε αραιωμένες τις επισκέψεις-του στο σπίτι της Σουζάνας. Η μητέρα της του έκανε πολλά παράπονα ότι τους ξεχνάει, ωστόσο αυτή και ο Στέφανος δε φαινόταν δυσαρεστημένοι από τη νέα-του ταχυτική. Απεναντίας είχαν αφήσει την παλιά-τους επιφυλακτικότητα και του φέρνονταν με αγάπη και ενθουσιασμό σαν και πρώτα. Κι αυτο τον πείραζε κάπως. Μα δεν ευχαριστιόταν πια εδω, ακόμα και όταν μένανε τυχόν μονάχοι. Τη δεύτερη φορά που μένανε μόνοι, η Σουζάνα του πρότεινε να πάνε «σπίτι-τους». Εκεί κι οι δυο αισθάνονταν απόλυτη άνεση. Η θεία του Αντρέα ήταν το μόνο ψυχρο σημείο, μα που το ξεχνούσαν χωρίς δυσκολία. Γιατι και κείνη δεν τους ενοχλούσε. Κάποτε που είχε θελήσει να κάμη νύξη του Αντρέα, εκείνος της είχε αφαιρέσει το δικαίωμα με πολλή ψυχρότητα. Η Σουζάνα εξάλλου της φερνόταν με πολύ σεβασμό και προσπαθούσε να κερδίση τη συμπάθειά-της με λεπτές περιποιήσεις και ευγενικά φιλοφρονήματα. Αν και ήταν αποφασισμένος να μην επιτρέψη καμιαν επέμβαση στις σχέσεις του με τη Σουζάνα, ο Αντρέας ευχαριστιόταν με την ιδέα πως και η θεία-του θα μπορούσε να τη συμπαθήσει. Όσο για τον πατέρα του, εκείνος δεν είχε ενδιαφερθη ποτε για τις υποθέσεις του γιού του.

Έτσι η Σουζάνα μπήκε στη ζωή του σπιτιού, ακόμα και όταν ο Αντρέας έλειπε, εκείνη είχε το δικαίωμα. Ο Αντρέας είχε δώσει τέτοιαν αυστηρή εντολή, η Σουζάνα ανέβαινε στο δωμάτιό-του και καθόταν εκεί περιμένοντάς-τον. Του συγύριζε το γραφείο, διάβαζε ή έπλεκε, κάποτε έπαιζε με αλαφρα δάχτυλα διάφορα κομμάτια που της μάθαινε ο Αντρέας. Εκείνος είχε αρχίσει πάλι την προσπάθειά-

του να την κάμη λιγότερο επιπόλαιη. Μα δεν ήταν πια ένας σκοπος αυτός, ήταν μια ανάγκη γι' αυτόν να της φέρεται έτσι, ότι έκανε το έκανε χωρίς πρόθεση. Εκείνη είχε τη διάθεση να εμβαθύνη, και στενοχωριόταν όταν έβλεπε πως δεν καταλάβαινε κάτι. Ειδήλωσε ήταν πάντα διαχυτική και πρέθυμη, σχεδόν περισσότερο από όσο θα έπρεπε. Και δεν είχε αφήσει τις παλιές-της τρέλες. Τον αγκάλιαζε και τον φιλούσε με ορμη στα μάγουλα, στο στόμα, ύστερα του ξέφευγε κι έτρεχε γύρω απ' τις καρτέλες και κάποτε στα άλλα δωμάτια. Όταν την έπιανε, ο Αντρέας τη σήκωνε στην αγκαλιά-του και τη φιλούσε διψασμένα. Ολοένα και με περισσότερη δυσκολία μπορούσε να συγκρατη τον πόθο του. Ανείγονταν σε επικίνδυνα παιχνίδια, εκείνη άφηνε να την ξεντύνη και με μια παιδιάτικη απλότητα τόν προκαλούσε. Κι ήταν τις περισσότερες φορές μόνον τυχαίες συμπτώσεις, και η άβρατη επέμβαση της θείας-του η οποία με διάφορα στρατηγήματα προσπαθούσε να κάμη αισθητή την παρουσία-της στα παρακείμενα δωμάτια, που τον είχαν σώσει. Μα δεν ήταν βέβαιος αν φοβόταν ή αν επιθυμούσε αυτή την καταστροφή. Δεν το σκεπτόταν καν.

Τις στιγμές που ήταν ήρεμος, πίστευε πως η αγάπη-του γι' αυτήν ήταν αδερφική. Και λυπόταν πολύ όταν την επομένη μιας αισθητικής ημέρας την ξανάβλεπε με μάτι ψυχραίμο. Εκείνη δε φαινόταν να συναισθάνεται τη μεταβολή των διαθέσεων-του απέναντί-της. Οι τρόποι της ήταν φυσικοί και δεν έδειχνε να τους σκέπτεται. Όταν ο Αντρέας την είχε ρωτήσει μια μέρα, πώς μπορεί να φεύγει από το σπίτι-της τόσο ταχτικά, δεν την υποψιάζονταν λοιπόν οι δικό της, εκείνη του είχε απαντήσει απλα: «μου έχουν εμπιστοσύνη.» Κι εκείνος είχε σκεφτη πολλήν ώρα την απάντησή-της επειδή δεν είχε μπερέσει να διακρίνη τον παραμικρο τόνο ειρωνιάς στη φωνή-της. Μα ήξερε πως ήταν ανίκανος να επιβληθη στον εαυτό-του, η σάρκα ήταν πιο δυνατή από τη θέλησή-του. Όσπου έν' απόγεμα την έκα-

με δική-του, ύστερ' από ένα απ' τα συνηθισμένα-τους ερωτικά παιχνίδια.

... Όταν συνήλθαν, σίγουρα εκείνος απ' τους δυό-τους αισθάνονταν πιο μειωμένος. Γιατι ενώ είχε όλη τη συναίσθηση της πράξης-του, δεν μπερέσε την ώρα εκείνη να νικήση την αδυναμία-του. Ήταν αποκαρδιωμένος—μα δεν ήθελε να δείξη στη Σουζάνα την καιάστασή-του. Εκείνη ήταν μαζί-του τρυφερή και μάλιστα χαρούμενη. Αυτο τον ανακούφιζε. Ενώ εκείνος έμενε ακόμα ξαπλωμένος, η Σουζάνα κάθησε στο πιάνο κι έπαιζε ένα ελαφρο κομμάτι. Εκείνος συλλογιζόταν πως θα έπρεπε τώρα να της μιλήσει, να εξηγηθουν. Θα έπρεπε βέβαια να της υποσχεθαι πως θα την πόρη. Μα η σκέψη ενός γάμου του έφερνε απελπισία. Αν μπορούσε να μην της πη τίποτα, ή να μην είχε γίνει ό,τι έγινε. Ήθελε να έφταιγε ένας άλλος, να μπορούσε να ξέφευγε από κάπου. Μα όχι, δεν εφταιγε κανέναν άλλος, δεν μπορούσε να σκέπτεται με κακία τη Σουζάνα. Μα ούτε αυτός μπορούσε να φταίη, ήταν στη μοίρα τους. Και τώρα έπρεπε να την παραδεχτούν, όποια κι αν ήταν.

Έξαφνα εκείνη σηκώθηκε: «Θεέ-μου, πόσο άργησα!» φώναξε κοιτώντας το ρολόι. Ετοιμάστηκε να φύγει. Εκείνος σκέφτηκε πως τώρα έπρεπε να μιλήσει. Σηκώθηκε και τη βοήθησε να φορέση το επαιωφόρι της, έπειτα τη συνειδεψε ως τη σκάλα που εκείνη την κατέβηκε τρέχοντας. «Καληνύχτα Αντρέα!» φώναξε από κάτω «και... όνειρα γλυκα.» Γέλασε και χάρθηκε στη νύχτα. Κι εκείνος δεν της είχε πη τίποτα.

Ύρισε και κλείστηκε στο δωμάτιό του. Άναψε ένα τσιγάρο και ξαπλώθηκε στο κρεβάτι-του, ρέμβαζε. Βέβαια θα της μιλούσε αύριο. Άρχισε ν' αναπλη τη ιστορία του δεσμού-τους, άρχισε από τότε που η Σουζάνα ήταν ακόμα γι' αυτόν η αδερφή του πιο στενού-του φίλου, χωρίς άλλη σημασία. Τότε ακόμα ήταν μόνος κι ελεύθερος, ονειρευόταν μια μεγάλη ζωή. Ονειρευόταν δύναμη και δόξα, ήταν ακόμα πολύ μακρια, μα η σκηνή του φαινό-

ταν τόσο πλατεία και τόσο μεγαλοπρεπής. Ένας ήλιος έλαμπε ψηλά, πρώτος και απώτατος σκοπος: ο έρωτας! Η γυναίκα! Όλα για την κατάκτησή-της, τί νόημα θα είχαν όλα τ' άλλα χωρίς αυτήν, θα ήταν μια χωρίς σκοπο πλάση. Για τη γυναίκα αυτή που την ονειρευόταν σα μια ύπαρξη ανώτερη, άπειρα γοητευτική, μια ψυχή αστρική που την περιέβαλλε το μυστήριο ενός γαλάζιου ονείρου. Σάρκα πλαστική έδινε στο δράμα αυτο μια συνταραχτική οντότητα — στο άμετρο βάθος της ερωτικής ένωσης προέδλεπε τον ιδανικό εκμηδενισμό που είναι η απόλυτη ευτυχία.

Ήδη μπορεί ν' αναπολη τη φαντασία αυτή με πολυ ολιγότερη ενάργεια — η εντελώς ομαλή πραγματικότητας τον κρατάει δέσμιος. Ότι έγινε απο την πρώτη φάση του έρωτά του ως την τελειωτική πραγματοποίηση της σημερινής ημέρας, δεν έχουν τίποτα το ηρωικό, τίποτα που να ξεφεύγει απο την καθημερινή πραγματικότητα. Δεν ήταν δέβαια η Σουζάνα εκείνη που είχε ονειρευτεί, ωστόσο είχε πιστέψει κάποιες ώρες πως την αγαπούσε αληθίνα, πολυ πιο πάνω απ' τη συνηθισμένη τρυφερότητα που είχε πάντα γι' αυτήν. Πού ήταν το δράμα της μεγάλης ζωής, αν όλα ήταν να τελειώνουν εδώ, κι αν υποθέσουμε πως κάτι υπήρχε γι' αυτόν — που το έδλεπε πια πολυ αχνο και αμφίβολο — τι φοβερή καταδίκη ο δεσμός αυτός στον οποιον ο ίδιος είχε περιπλεχτεί με τόση επιπολαιότητα... Έμεινε με την καταθλιπτική συναίσθηση πως ήταν δέσμιος μιας πραγματικότητας που δεν συμβιβαζόταν με την πραγματικότητα που μπορούσε να εννοήσει.

Μα την επομένη η Σουζάνα δε φάνηκε. Κι εκείνος που η σκέψη ότι θα την ξανάδλεπε σε λίγο τον δειλιάζε, στενοχωρήθηκε πολυ περισσότερο όταν, είδε πως εκείνη δεν ερχόταν. Δεν ήξερε τι να υποθέσει, φοβόταν μήπως την είχε πληγώσει με την ψυχρότητα-του ύστερ' απο το συμβαν, θα έπρεπε ίσως να της είχε δείξει περισσότερη τρυφερότητα. Συλλογίζόταν τι άσκημα που θα ήταν αν και κείνη

είχε μελαγχολήσει ή αν, όπως δε θα ήταν αδικαιολόγητο, άρχιζε να κλαίει, και κείνος να ήταν υποχρεωμένος να την παρηγορη. Μα εκείνη είχε δείχτη τόσο γενναία, καλή και χαρούμενη — πόσο την ευγνωμονούσε τώρα γι' αυτο.

Είχε ανησυχήσει όμως αδικώς, η Σουζάνα ξανάρθε την άλλη, χαρούμενη και εντελώς φυσική, τίποτα δεν είχε αλλάξει σ' αυτήν. Μόνον όταν ο Αντρέας τη ρώτησε γιατί δεν είχαν έρθει χτες, εκείνη δι-στασε. Ύστερα του εμολόγησε πως ήταν φόβος ότι οι δικόι-της είχαν αρχίσει πάλι να την υποψιάζονται. Σώπασε. Εκείνος την κοιτούσε περιμένοντας, μια κακή σκέψη πέρασε έξαφνα απο την καρδιά του: Μήπως δεν ήταν αυτο παρα ένα τέχνασμα, ένα υπονοούμενο μόνο της Σουζάνας για να του υπενθυμίση τη θέση-του; « Πώς το κατάλαβες; ρώτησε ψυχρα. Σου είπαν τίποτα; »

Ναι, την είχαν πιέσει, ο Στέφανος της είχε μιλήσει με σκληρότητα. Φαίνεται πως εκείνος ήξερε περισσότερο... Πριν απο λίγες μέρες, διηγήθηκε τον είχε συναντήσει λίγο πιο πέρα απο δω. Δεν ήταν βέβαιη αν την είδε που έβγαινε, και κείνος δεν της είχε αναφέρει τίποτα τότε. Αλλα ίσως την παρακολουθούσε, μ' όλο που δε θα το πίστευε άλλοτε γι' αυτόν. Κι έπειτα τί τον έμελλε εκείνον, δεν ήταν λοιπον ο ίδιος που υποστήριζε πως ο καθένας άντρας ή γυναίκα είναι ελεύθερος να εξουσιάζη τον ευτό-του και τις πράξεις-του;... — «Ναι, αλλα έχει ευθύνη για σενα» παρατήρησε χωρις να την κοιτάξη ο Αντρέας «είσαι ακόμα ανήλικη» — «Είναι γελοίο! φώναξε η Σουζάνα. Και πώς μπορεί να ξέρη εκείνος τί πρέπει να θέλω εγω. Θα μου ορίση εκείνος τί πρέπει ν' αγαπω;» — «Ίσως...» έκαμε ο Αντρέας. — «Δεν το παραδέχομαι, φώναξε πάλι εκείνη. Γιατί εκείνος είχε το δικαίωμα να κάνει τη ζωή που ήθελε σε ηλικία πολυ μικρότερη απ' τη δική-μου — μήπως επειδη δε ζούσε ο πατέρας; Αλλα πότε την άκουσε τη μητέρα; Και μήπως αν ζούσε ο πατέρας, θα έδινε λογαριασμο σε κανέναν τι κάνει τις ώρες που γυρίζει

έξω απ' το σπίτι;» Ο Αντρέας τη διέκοψε: «Έχεις δίκιο, είπα ήρεμα, το ξέρω. Αλλα οι κοινωνικές συνθήκες δεσμεύουν ακόμα ένα κορίτσι, κι έπειτα πρέπει να μην ξεχνάμε ότι ζης στο σπίτι του αδερφού-σου, και δεν είσαι ανεξάρτητη οικονομικά» — «... Και πρώτ' απ' όλα, είμαι τελείως αδιάφορη για το τι θα πη η κοινωνία. Κι έπειτα, συνέχισε εκείνη με σοβαρότητα που έκανε εντύπωση στον Αντρέα, κατα καλή-μου τύχη δε ζω απο την εργασία του αδερφού-μου, αφου ούτε εκείνος ζει απ' τη δική-του. Για την ώρα είμαστε κι οι δυο οικότροφοι στην πατρική μας περιουσία. Εκείνος σπουδάζει, κι εγω σε λίγο θ' ακολουθήσω το δρόμο-μου. Μπορεί να μην τα βρω τόσο εύκολα όσο τα λογαριάζω. Για την ώρα αυτο δεν μπορεί να με φοβίση. Και δεν ξέρω ακόμα τι δρόμο θα διαλέξω... Θα με πείραζε ίσως να μείνω μια μικρή υπάλληλος ή να γίνω μοδίστρα, αλλα δε θα δίσταζα να κάμω οτιδήποτε για να είμαι ελεύθερη. Δεν υπάρχει πιο χειρότερη μοίρα απο τη σκλαβία, και τέτοια σκλαβία μου φαίνεται το σπίτι όταν αυτο είναι ο πρώτος και ο τελευταίος προορισμος.

«Μα, ίσως σου φαίνεται αστειό να μ' ακους να σου μιλάω έτσι, παρατήρησε χαμογελώντας. Ίσως μάλιστα εσυ να μου τά'χης πη όλ' αυτα και τώρα να στα ξαναλέω. Μα στ' αλήθεια μου φαίνεται πως λέω εκείνο που πιστεύω, πως τά'χω καταλάβει όλ' αυτα μόνη-μου.»

Σώπασε. «Δεν μπορω να μαντέψω τι σκέπτεσαι για μένα» συνέχισε σε άλλο τόνο. «Μα αν είσαι μεταμελημένος για ότι έγινε, δεν υπάρχει λόγος να το σκέπτεσαι. Όταν θα μου το πης, θα χωρίσουμε σα δυο φίλοι. Γιατί να ψυχρανθούμε;... Αλήθεια άλλοτε νόμιζα πως δε θα μπορούσα να σ' αφήσω. Μα τώρα σκέπτομαι, όπως δεν έχουν το δικαίωμα να σου στερήσουν την ελευθερία, δεν μπορείς και συ να δεσμεύσης τον άλλον. Μήπως αν επέμενα θα μπορούσες να μ' αγαπήσης;»

Εκείνου του φαινόταν πως παρακολουθούσε θέατρο. Η σοβαρότης της Σουζάνας τον στενοχωρούσε, θα προτιμούσε να την έδλεπε να τραγουδάη αμέριμνη ή να πηδάη στο λαιμό-του και να τον φιλάη με την παιδιάστικη ορμή-της. Τώρα του φαινόταν πως η ευθύνη του απέναντί της μεγάλωνε υπερβολικά, ενώ συγχρόνως η ιδέα κα: οι σκέψεις που είχε κάμει ως τώρα γι' αυτήν, τον ταπεινωναν.

Με κάποια δειλία πήγε και κάθησε δίπλα-της, εκείνη τότε έγερσε αλαφρα κι ακούμπησε στον ώμο-του. Εκείνος πέρασε το χέρι-του απ' τη μέση της, και την έσφιξε απάνω του με τρυφερότητα. Του φάνηκε όπως εκείνη να ήταν ένα έρημο πουλι κυνηγημένο. Πώς μπορούσε να φαντάζεται πως δεν τον είχε ανάγκη, τί θα έκανε μόνη-της, χωρις αγάπη, μέσα στην απέραντη στέππα της ζωής, στη μεγάλη έρημο με τους αντίκατοπτρισμούς;...

ΛΟΪΖΟΣ ΜΑΝΤΡΕΠΗΛΙΑΣ

Έμβρονο τής πρώτης αυγής, ένα πλάσμα με πρόσωπο άχνό,

Όνειρα, όνειρα, χούφτες πανέρι σκορπίζει.

Έμυρωδιά τής στέρας γής νεκρό τ' άφίνει

Γιατί πώς δεν έχει κορμί τού θυμίζει.

Τό φώς τής μέρας ξεροχεται γοργό, γοργό.

ΜΙΡΕΛΛΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΙΝΟΥΜΕ

Αλέξ. Μπλοκ: 'Οι Δώδεκα', με πρόλογο και απόδοση απ' τα ρωσικά Πέτρου Κολακλίδη.

Τάκη Δάνα: 'Χωρίς τίτλο', πεζογράφημα. 'Χαραυγή', μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό που βγαίνει στην Πάτρα από νέους, φύλλα 1-6, Σεπτέμβρης 1944 - Φεβρουάριος 1945, με συνεργασίες Τάκη Δρυμόνα, Αντρέα Δόξα Τάσου Ρομποτή, Θωμά Καραλή, Κώστα Αλεξανδρόπουλου κλπ. σημειώματα, κριτικές βιβλίου, θεάτρου και άλλα.

'**Νέος Ρυθμός**', μηνιαία φιλολογική έκδοση στην Πάτρα, φύλλο 2, Μάρτης 1945, με συνεργασίες Β. Φέρεα, Ρένου Κυριακόπουλου Βασίλη Καστέλη, Δ. Βαλέρη κλπ. σημειώματα, κριτική θεάτρου και άλλα.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Μ. Γεωργ. Προτιμούμε το 'Εμβρο της πρώτης αυγής...' και τη 'Μια λουρίδα ήλιου'. Το έν' απ' αυτά δημοσιεύεται σήμερα. Τ' άλλα λιγότερο ώριμα. Με χαρά θα βλέπαμε κι' άλλα-σας κομμάτια.

Αγ. Ρ.: Συχνα μιλήσαμε γι' αυτά τα καχεχτικά πεζογράφοι. Και το δικό-σας δυστυχώς δεν είναι σημαντικά καλύτερο. Αυτές οι 'πογραμμισμένες φράσεις, τα θαυμαστικά, τ' αποσιωπητικά, ο κνηνημένος ρυθμός...

Τ. Ρεμπ., Πάτρα: Σας ευχαριστούμε για το συγκινητικό γράμμα που μας στείλατε. Από τα ποιήματά-σας ξεχωρίζει το 'Μελλοντικό' που θα μπορούσε να δημοσιευτεί αν ήταν μικρότερο, με λιγότερο φανερή μίμηση

κι' αν μερικοί στίχοι-του είχαν την ευκαμψία των άλλων. Περιμένουμε καινούρια, όπως κι' απ' όλους τους φίλους-σας.

Κ. Παπ.: Δεν αρκεί στον ελεύθερο στίχο μονάχα το απλο δέσιμο των νοημάτων κάτω από το φως των κυματιστών κι' απεριόριστα μεγάλων στίχων, ούτε η κοινή ποιητική εικόνα. Το 'Ίντερμέδιο' είναι μια απλή δοκιμή, ένα ξεκίνημα, πρώτη εντύπωση που μπορεί, 'με καιρο και με κόπο' να δει αξία συνέχεια...

Όλυ. Δρ.: Ισχύουνε και για σας αυτά που λέμε παραπάνω, σχετικά με τις 'Κατρακύλες'. Τ' άλλο, μέτρο. Για τα θεριά-σας λόγια ευχαριστούμε θερμά.

Αντρ. Δόξ., Πάτρα: Με συγκίνηση παρακολουθούμε το ενδιαφέρον που δείχνετε ώστε να διαδοθεί και στην πόλη-σας ο 'Παλμός'. Σας γράφουμε και χωριστά.

Δημ. Ηρ.: Από τα εντελώς εγκυφαλικά 'Μηνύματα' προτιμούμε το 'Ultimus Actus'. Θα θέλαμε όμως να παρουσιαστείτε με κάτι πιο τέλειο - σ' αυτό, θηρεύεται η υποβολή αλλά δεν κατορθώνεται να διατηρηθεί στο ίδιο απαραίτητο παντού επίπεδο, το ποιητικό ύφος.

Τ. Δρ., Πάτρα: Αυτή η πολυγραφία-σας άλλου δεν καταλήγει παρα, φυσικά, στην προχειρότητα. Σπαταλάτε το ταλέντο-σας, αδιαφορώντας για την Τέχνη που στέκεται δίπλα-σας.

Ν. Γρ.: Απ' τα δυο διηγήματα που μας στείλατε, προτιμούμε τον 'Ένα Ήλιο'. Σε άλλα περιοδικά όμως έχουμε διαβάσει δικά-σας κομμάτια καλύτερα κι' απ' αυτον.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΣΕ:

ΑΛΕΞ. ΜΠΛΟΚ
ΟΙ
ΔΩΔΕΚΑ

Πρόλογος και απόδοση
από τὰ Ρωσικά

ΠΕΤΡΟΥ ΚΟΛΑΚΛΙΔΗ

ΑΘΗΝΑ 1945

Σ η μ. — Για τούς άναγνώστες του
'Παλμού' έκπτωση 10 %.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ:

ΔΩΔΕΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΤΟΥ ΦΑΙΔΡΟΥ ΜΠΑΡΛΑ

Μιά πολυτελής έκδοση του 'Αετού'
σε βαρύ άγγλικό χαρτί.

ΑΘΗΝΑ 1945

Σ η μ. — Για τούς άναγνώστες του
'Παλμού' έκπτωση 10 %.